

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2006. gada 15. Jūnijā

lietā Nr. 2005-13-0106

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aivars Endziņš, tiesneši Romāns Apsītis, Aija Branta, Ilma Čepāne, Juris Jelāgins, Gunārs Kūtris un Andrejs Lapse,

pēc divdesmit 8. Saeimas deputātu – Aleksandra Golubova, Martijana Bekasova, Sergeja Fjodorova, Igora Solovjova, Vladimira Buzajeva, Nikolaja Kabanova, Jakova Plinera, Andra Tolmačova, Andreja Aleksejeva, Jura Sokolovska, Oļega Deņisova, Jāņa Jurkāna, Andreja Klementjeva, Valērija Agešina, Ivana Ribakova, Aleksandra Bartaševiča, Alekseja Vidavska, Vitālija Orlova, Jāņa Urbanoviča un Borisa Cileviča – pieteikuma,

kā arī pēc Jura Bojāra konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. un 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2006. gada 16. maijā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.,

9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 1995. gada 25. maijā Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma Saeimas vēlēšanu likumu, kas stājās spēkā 1995. gada 6. jūnijā. Šā likuma 5. panta 5. un 6. punkts noteic:

„Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras: [...]

5) ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki;

6) pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās.”

1994. gada 13. janvārī Saeima pieņēma Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likumu, kura 9. panta 4. punkts noteica:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas: [...]

4) kuras ir vai ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR Drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, Krievijas un citu valstu drošības dienestu, armijas, izlūkdienesta vai pretizlūkošanas štata vai ārštata darbinieki, minēto iestāžu rezidenti vai konspiratīvā dzīvokļa turētāji.”

1996. gada 6. novembrī Saeima grozīja minētā likuma 9. pantu: papildināja to ar jaunu 5. punktu, un turpmāk Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkts bija spēkā šādā redakcijā:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas: [...]

5) kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās;

6) kuras ir vai ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR Drošības komitejas, PSRS Aizsardzības ministrijas, Krievijas un citu valstu drošības dienestu, armijas izlūkdienesta vai pretizlūkošanas štata vai ārštata darbinieki, minēto iestāžu rezidenti vai konspiratīvā dzīvokļa turētāji.”

1996. gada 6. decembrī Saeima pieņēma likumu, ar kuru tika mainīts Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likuma nosaukums, izsakot to šādā redakcijā: „Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likums”.

2000. gada 4. aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā”, kurš stājās spēkā 2000. gada 4. maijā un ar kuru tika izteikts jaunā redakcijā gan attiecīgā vēlēšanu likuma nosaukums – „Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likums” (turpmāk – Pašvaldību vēlēšanu likums), gan arī 9. panta 6. punkts:

„Domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un domē (padomē) nevar ievēlēt personas: [...]

6) kuras ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki.”

2. Ar Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarāciju „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos” Latvija pievienojās virknei starptautisku dokumentu, arī Starptautiskajam paktam par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk –

Pakts). Latvijā Pakts ir spēkā no 1992. gada 14. jūlija. Pakta 25. pantā noteikts, ka:

„Katram pilsonim bez jebkādas 2. pantā minētās diskriminācijas un bez nepamatotiem ierobežojumiem jābūt tiesībām un iespējai:

a) piedalīties valsts lietu kārtošā gan tieši, gan arī ar brīvi izraudzītu pārstāvju starpniecību;

b) balsot un tikt ievēlētam īstās periodiskās vēlēšanās, kas notiek uz vispārēju un vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot, un kas nodrošina vēlētāju brīvas gribas izpaudumu;

c) ievērojot vispārēju vienlīdzību, pildīt valsts dienestu savā valstī.”

Pakta 2. panta pirmā daļa paredz, ka:

„Ikviena šā pakta dalībvalsts apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošajām personām šajā paktā atzītās tiesības bez jebkādas atšķirības – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.”

Savukārt Pakta 26. pants noteic, ka:

„Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā, un viņiem ir tiesības bez jebkādas diskriminācijas uz vienādu likuma aizsardzību. Šai ziņā likumam jāaizliedz jebkura diskriminācija un jānodrošina visām personām vienāda un efektīva aizsardzība pret jebkādu diskrimināciju – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.”

3. Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 9. pants ir spēkā redakcijā, kādā tos 1922. gada 15. februārī pieņēma Satversmes sapulce. Satversmes 1. pantā teikts: „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.” Savukārt Satversmes 9. pants paredz: „Saeimā var ievēlēt katru

pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.”

1998. gada 15. oktobrī Saeima papildināja Satversmi ar 8. nodaļu „Cilvēka pamattiesības”, kas stājās spēkā 1998. gada 8. novembrī. Šajā nodaļā ietvertajā 91. pantā noteikts: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Savukārt Satversmes 101. pants sākotnēji bija spēkā šādā redakcijā: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.”

4. 2000. gada 15. augustā Satversmes tiesa atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu Nr. 2000-03-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam”. Lieta bija ierosināta pēc divdesmit trīs 7. Saeimas deputātu pieteikuma.

2000. gada 30. augustā Satversmes tiesa pasludināja spriedumu šajā lietā, atzīstot Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punktu un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punktu par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un šīs konvencijas 1. protokola 3. pantam, kā arī Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam.

5. Ar 2002. gada 30. aprīļa likumu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”, Satversmes 101. pants tika izteikts šādā redakcijā:

„101. Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda. „

2004. gada 23. septembrī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”, kas mainīja arī Satversmes 101. panta otro daļu, izsakot to šādā redakcijā:

„Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.”

6. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma pasludināšanas laikā likuma „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu” (turpmāk – VDK dokumentu likums) 17. pants noteica, ka „pēc 10 gadiem no šā likuma spēkā stāšanās dienas personas sadarbības fakta ar VDK konstatēšana šā likuma 14. un 15. pantā noteiktajā kārtībā nav pieļaujama un tās iespējamo sadarbību ar VDK nedrīkst izmantot tiesiskajās attiecībās pret šo personu”.

2004. gada 27. maijā tika pieņemts likums „Grozījumi likumā „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu””. Ar šo likumu VDK dokumentu likuma 17. pants tika grozīts un izteikts šādā redakcijā: „Pēc 20 gadiem no šā likuma spēkā stāšanās dienas personas sadarbības fakta ar VDK konstatēšana šā likuma 14. un 15. pantā noteiktajā kārtībā nav pieļaujama un tās iespējamo sadarbību ar VDK nedrīkst izmantot tiesiskajās attiecībās pret šo personu.” Ar attiecīgu grozījumu tika papildināti arī VDK dokumentu likuma pārejas noteikumi, proti: „Ministru kabinets līdz 2005. gada 1. jūnijam izvērtē VDK štata un ārštata darbiniekus, kā arī VDK informatorus likumos noteikto ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību. Šajos likumos noteikto ierobežojumu izvērtējumu Ministru kabinets iesniedz Saeimai.”

Par minēto grozījumu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām divdesmit 8. Saeimas deputāti iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā. 2005. gada 22. martā Satversmes tiesa pasludināja spriedumu sakarā ar šo pieteikumu ierosinātajā lietā Nr. 2004-13-0106 „Par 2004. gada 27. maija likuma „Grozījumi likumā „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Pirmā protokola 3. pantam”.

Spriedumā Satversmes tiesa citastarp secināja, ka pieteikuma iesniedzējs nav apstrīdējis nevienu no speciālajiem likumiem un ir tikai norādījis uz apstrīdētā akta neatbilstību tiesībām tikt ievēlētam un tiesībām ieņemt noteiktus amatus (turklāt tikai dažus amatus), kā arī tiesībām pildīt valsts dienestu. Taču, lai noteiktu, vai katrs konkrētais ierobežojums atbilst Satversmei un konvencijai, būtu jāvērtē attiecīgo speciālo likumu normas, tas ir, jāizskata lietas par citu likumu, nevis apstrīdētā akta normu atbilstību Satversmei (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. marta sprieduma lietā Nr. 2004-13-0106 25.1 punktu*). Satversmes tiesa apstrīdēto likumu atzina par atbilstošu Satversmes 101. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un tās Pirmā protokola 3. pantam.

7. 2005. gada 1. aprīlī divdesmit 8. Saeimas deputāti iesniedza pieteikumu par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta (turpmāk – apstrīdētās Saeimas vēlēšanu likuma normas) un Pašvaldību vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. un 6. punkta (turpmāk – apstrīdētās Pašvaldību vēlēšanu likuma normas) atbilstību virknei augstāka juridiskā spēka normu. Tika ierosināta lieta par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1., 91. un 101. pantam un Pakta 25. un 26. pantam.

2005. gada 8. decembrī Juris Bojārs iesniedza konstitucionālo sūdzību. Pēc šīs konstitucionālās sūdzības Satversmes tiesā tika ierosināta lieta par

Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punkta atbilstību Satversmes 9., 91. un 101. pantam un Pakta 25. un 26. pantam.

Ar Satversmes tiesas rīcības sēdes lēmumu abas minētās lietas apvienotas vienā lietā. No konstitucionālās sūdzības un Saeimas deputātu pieteikuma kopumā izriet šādi prasījumi:

1) par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam;

2) par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam;

3) par Pašvaldību vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam;

4) par Pašvaldību vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam.

Saeimas deputātu pieteikumā lūgts atzīt apstrīdētās normas par spēku zaudējušām no to pieņemšanas brīža. Konstitucionālajā sūdzībā lūgts atzīt, ka apstrīdētā norma nav spēkā. Līdz ar to var prezumēt, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par spēku zaudējušu Satversmes tiesas likuma 32. pantā noteiktajā termiņā, proti, ar sprieduma publicēšanas dienu.

8. Pieteikumā Saeimas deputāti (turpmāk arī – pieteikuma iesniedzējs) uzsver, ka, iztulkojot Satversmes 8. nodaļā ietvertās normas, nav pieļaujama to pretstatīšana Satversmes 1. nodaļā nostiprinātajām demokrātiskajām vērtībām,

tostarp Satversmes 1. pantā ietvertajam demokrātiskas republikas jēdzienam un no tā izrietošiem tiesību principiem.

Pieteikumā izteikts viedoklis, ka apstrīdētajās normās ietvertie pamattiesību ierobežojumi neatbilst Satversmei un starptautiskajām cilvēktiesību normām, jo tie neesot noteikti ar leģitīmu mērķi un neesot nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā. Ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā nosakot gan neatliekamas sabiedriskas vajadzības pastāvēšana, gan attiecīga ierobežojuma piemērotība, nepieciešamība un neatliekamība sabiedriskās vajadzības īstenošanai. Apstākļos, kad Latvija ir ne vien pilntiesīga ANO locekle, Eiropas Padomes un EDSO dalībvalsts, bet arī iestājusies Eiropas Savienībā un NATO, esot nepamatoti uzskatīt, ka demokrātiskā iekārta, nacionālā un teritoriālā vienotība Latvijā būtu apdraudēta tādā mērā, lai attaisnotu ierobežojumus.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajās normās esot saskatāmas kolektīvās atbildības iezīmes, jo tās faktiski paredzot ierobežojumus saistībā ar piederību pie norādītajām organizācijām, nevis ar katras personas darbības raksturu. Bez tam Latvijas jurisdikcijas praksē termins „darbojās” tiekot traktēts tādējādi, ka ir pietiekami konstatēt formālu sastāvēšanu vienā vai citā organizācijā, lai personai tiktu liegta iespēja kandidēt vēlēšanās.

Atsaucoties uz Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūciju Nr. 1096 (1996) „Par pasākumiem bijušo komunistisko totalitāro sistēmu mantojuma likvidēšanā”, pieteikumā uzsvērts, ka „likvidējot bijušās komunistiskās totalitārās sistēmas mantojumu, jāpiemēro demokrātiskas valsts procedūra. Citi līdzekļi neder, jo tad valsts iekārta nebūs labāka kā totalitārais režīms, ko nepieciešams likvidēt”.

Savukārt, atsaucoties uz Eiropas Padomes Juridiskās un cilvēktiesību komitejas dokumentu Nr. 7568 „Par tiesiskas valsts prasībām atbilstošu lustrācijas likumu un administratīvu pasākumu garantēšanu”, pieteikumā norādīts, ka „lustrācija nav jāattiecina uz vēlētām institūcijām, ja vien pats kandidāts to nepieprasa, jo vēlētājiem ir tiesības ievēlēt tos, ko viņi vēlas

(atņemt vēlšanu tiesības ar tiesas lēmumu drīkst vienīgi notiesātam noziedzniekam – tas nav administratīvs, bet krimināltiesisks līdzeklis)”.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas pieļauj diskrimināciju pēc politiskās piederības, kas ir pretrunā gan ar Satversmes 1. pantu, gan arī Pakta 26. pantu. Pieteikumā norādīts uz ANO augstā cilvēktiesību komisāra komentāriem, kuri akceptēti ANO Cilvēktiesību komitejas 37. sesijā 1989. gada 10. novembrī un kuros pausts ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis, proti: „Paktā lietotais termins „diskriminācija” ir attiecināms uz ikvienu atšķirību, izņēmumu, ierobežojumu vai priekšrocību, kas saistīta ar ikvienu no tādiem pamatiem kā rase, ādas krāsa, dzimums, valoda, reliģija, politiskais vai cits uzskats, nacionālā vai sociālā izcelšanās, mantiskais stāvoklis, dzimšana vai cits stāvoklis un kuras mērķis vai rezultāts ir jebkādu tiesību vai brīvību atzīšanas, baudīšanas vai realizācijas liegšana vai pasliktināšana kādai no personām, kas atrodas vienādos apstākļos.”

Pieteikumā izteikts viedoklis, ka līdz ar apstrīdētajiem ierobežojumiem analogu ierobežojumu neiekļaušanu Eiropas Parlamenta vēlšanu likumā zūdot juridiska motivācija šos ierobežojumus saglabāt Latvijas pašvaldību un parlamenta vēlšanu likumos.

9. Juris Bojārs (turpmāk arī – konstitucionālās sūdzības iesniedzējs) konstitucionālajā sūdzībā norāda, ka Saeimas vēlšanu likuma 5. panta 5. punkts un VDK dokumentu likuma noteikumi atņemot konstitucionālās sūdzības iesniedzējam pasīvās vēlšanu tiesības un neatbilstot Satversmei un virknei konstitucionālajā sūdzībā minētu Latvijas Republikai saistošu starptautisko tiesību aktu.

Attiecībā uz lietas faktiskajiem apstākļiem konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka iesniedzējs jau vairāk nekā 10 gadus nepamatoti cieš svarīgu cilvēka pamattiesību ierobežojumu un nevar izmantot savas tiesības būt par deputāta kandidātu Saeimas vēlēšanās, lai gan viņš „ne tikai neko nav

noziedzies pret Latvijas Republiku, bet tieši otrādi – ir apbalvots par nopelniem Latvijas neatkarības atjaunošanā” (*lietas materiālu 2. sējums, 98. lpp.*). Proti, J. Bojāram piešķirts Triju Zvaigžņu ordenis.

J. Bojārs lūdz Satversmes tiesu noteikt, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punktā noteiktais aizliegums „pieteikt par kandidātiem un neievēlēt Saeimā neattiecas uz tiem bijušajiem Valsts drošības komitejas pie LPSR Ministru padomes štata darbiniekiem, kuri:

- 1) darbu šajā iestādē ir pārtraukuši līdz 1990. g. 4. maijam un
- 2) par savu darbu LPSR VDK paziņojuši publiski līdz 1990. g. 4. maijam vai arī
- 3) darbu VDK nav nekad slēpuši un
- 4) darba laikā VDK nav noziegušies pret Latvijas valsti un tautu, par ko pretējais pierādāms tiesā vai
- 5) ir bijuši Latvijas PSR Augstākās padomes deputāti un balsojuši par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu 1990. g. 4. maijā, vai, ievērojot 4),
- 6) par aktīvu darbību neatkarības atgūšanā ir apbalvoti ar Latvijas Republikas augstākajiem apbalvojumiem” (*lietas materiālu 2. sējums, 128. lpp.*).

Savukārt šā risinājuma neiespējamības gadījumā konstitucionālās sūdzības iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu pasludināt Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punktu par spēkā neesošu sakarā ar to, ka tas neatbilst pieteikumā minētajām Satversmes un starptautisko tiesību normām.

Satversmes tiesas 1. kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu secināts, ka saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. pantu Satversmes tiesas kompetencē neietilpst apstrīdēto normu izteikt redakcijā, kas noteiktu to personu loku, uz ko neattiecas apstrīdētā norma. Tādējādi lieta ierosināta tikai par minēto prasījumu daļā, kas skar apstrīdētās normas atbilstību Satversmei un starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem.

Attiecībā uz šo prasījumu konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka apstrīdētais ierobežojums esot pretrunā ar vēlēšanu brīvības principu. Vēlētājs neesot pilnīgi brīvs izvēlēties sev vēlamu kandidātu, bet gan kandidātu no saraksta, ko jau cenzējusi valsts un tās birokrāti.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs uzsver, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punkts ir pretrunā ar Satversmes 9. pantu, kur noteikts, ka „Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni”. Neiebilstot pret vēlēšanu tiesību ierobežojumu iespējamību noteiktu kategoriju personām, kuras nopietni un reāli apdraud Latvijas Republikas nacionālo drošību, neatkarību un demokrātisko valsts iekārtu, konstitucionālās sūdzības iesniedzējs uzskata, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punktā noteiktie ierobežojumi neatbilst Satversmes garam. Tie neesot pamatoti un taisnīgi attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju, neesot samērīgi un saprātīgi Latvijas pašreizējā starptautiskajā stāvoklī, no kura neizrietot esoši, reāli Latvijas neatkarības un starptautiskās drošības apdraudējumi.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs atgādina, ka savulaik Satversmes sapulces sēdē deputāts Arveds Bergs atzīmējis, ka „katram pilntiesīgam Latvijas pilsonim ir vēlēšanu tiesības, tas ir princips, no kura var būt tikai daži izņēmumi. Uz šī pamata kaut kā stipri vēlēšanu tiesību aprobežot tādā ziņā, ka iaved vēl citus ierobežojumus, nevar. Tas nesaskanētu ar konstitūcijas garu un neviena Saeima negribēs konstitūcijas garu pārkāpt” (*Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammas, Rīga, 1921., 17. burtnīca, 1576. lpp.*). Turklāt arī Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumā secināts, ka „vēlēšanu tiesību ierobežojumi uztverami kā izņēmumi no principa un interpretējami šauri” (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punkts*). Tomēr spriedumā par pieļaujamiem atzīti nesamērīgi plaši ierobežojumi. Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs uzsver, ka apstrīdētie vēlēšanu tiesību ierobežojumi ir noteikti tik plaši, ka tie iesniedzējam atņem pašu šo tiesību būtību.

Konstitucionālajā sūdzībā analizēti vairāki lietas Nr. 2000-03-01 izskatīšanas gaitā Saeimas pārstāvja izteiktie argumenti. Latvijas tiesu praksē neesot reāla seguma un pierādījumu Saeimas pārstāvja apgalvojumam, ka kandidātu svītrosana no kandidātu saraksta notiekot nevis administratīvas patvaļas rezultātā, bet gan pamatojoties uz individuālu tiesas spriedumu. Sadarbības fakta konstatēšana Latvijas tiesās vienmēr esot izrādījusies neefektīva. Turklāt likums nerisinot jautājumu par to, kā rīkoties gadījumā, kad šāda tiesas procesa nav bijis tāpēc, ka pēc tā nav nepieciešamības. Proti, gadījumā, kad kandidāts neslēpj, ka pagātnē strādājis Valsts drošības komitejā.

Uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju nevarot attiecināt arī Saeimas pārstāvja argumentu, ka bijušo un esošo drošības dienestu darbinieki, kuri nav šo faktu deklarējuši atklātībai, joprojām esot pakļauti šantāžai. J. Bojārs savu agrāko darbību Valsts drošības komitejā nekad neesot slēpis.

Konstitucionālajā sūdzībā uzsvērts, ka faktiskie okupācijas varas pārstāvji Latvijā bijuši Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) darbinieki, taču viņiem, atšķirībā no konstitucionālās sūdzības iesniedzēja, nekādi ierobežojumi nav noteikti.

Konstitucionālajā sūdzībā uzsvērts, ka Satversmes tiesa, 2000. gada 30. augusta spriedumā atzīstot apstrīdētos ierobežojumus par atbilstošiem Satversmei, norādījusi, ka tie nav beztermiņa. Tomēr no Saeimas vēlēšanu likuma izrietot, ka tie noteikti „uz mūžīgiem laikiem”. Arī VDK dokumentu likuma 17. pants viennozīmīgu atbildi uz šo jautājumu nedodot, jo tajā nekur neesot skaidri pateikts, ka tiesību ierobežojumi tiks atcelti.

Iesniedzējs norāda, ka Latvijā neesot ievērots Nirnbergas princips – pirmām kārtām vērsties pret agrākās noziedzīgās sistēmas vadītājiem, jo tiesību ierobežošana notikusi, izslēdzot no atbildības bijušos LKP nomenklatūras darbiniekus.

Konstitucionālajā sūdzībā izteikts viedoklis, ka tās iesniedzējs cieš no diskriminācijas pēc „vairāk kā 33 gadus vecas darba vietas pazīmes” (*lietas materiālu 2. sējums, 114. lpp.*). J. Bojārs norāda, ka esot netaisnīgi un

diskriminējoši tas, ka parlamenta vēlēšanās var kandidēt cilvēki, kuri savulaik Interfrontes sastāvā Latvijas Republikas Augstākajā padomē balsoja pret Latvijas neatkarību, un arī citi, kuri klaji iestājas pret Latvijas neatkarību un kūda pret tās politiku, taču nevar kandidēt konstitucionālās sūdzības iesniedzējs, kurš balsoja par Latvijas neatkarību, ne ar ko nav noziedzies Latvijas priekšā un kuru valsts apbalvojusi ar savu visaugstāko ordeni par līdzdalību Latvijas neatkarības atgūšanā.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs uzskata, ka viņa gadījums ir īpašs un tā vai citādi bija jāparedz likumā. Proti, pret personu, kas darba laikā Valsts drošības komitejā ne ar ko nav noziegusies pret Latvijas valsti un nerada tai reālu apdraudējumu, jāizturas atšķirīgi nekā pret pārējiem bijušajiem VDK darbiniekiem. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) 2001. gada spriedumu lietā „Džeina Smita pret Apvienoto Karalisti” (*Jane Smith v. the United Kingdom [GC], [2001] ECHR 45*) norādīts, ka diskriminācija var rasties arī tad, ja valsts bez objektīva un saprātīga attaisnojuma neizturas atšķirīgi pret personām, kuru situācijas ir ievērojami atšķirīgas.

9. Saeima atbildes rakstos lūdz Saeimas deputātu pieteikumu un J. Bojāra konstitucionālo sūdzību noraidīt, bet apstrīdētās normas atzīt par atbilstošām Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam, kā arī Pakta 25. un 26. pantam. Saeima uzsver, ka tās pozīcija pamatnostādnēs paliek tāda pati, kāda tā bija lietā Nr. 2000-03-01.

Papildus šajā lietā secinātajam Saeima vērš uzmanību uz kopīgo vēsturisko un politisko kontekstu bijušajā PSRS teritorijā 1990. gada beigās un 1991. gada sākumā. Tālaika notikumi Latvijā aplūkojami, ņemot vērā traģiskos notikumus, kas risinājās arī citur, piemēram, Lietuvā, kur bojā gāja 14 cilvēki. Deputātu pieteikumā esot nepamatoti apgalvots, ka 1991. un 1992. gadā faktiski visas krimināllietas daļā par aizliegto sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju aktīvistiem un vadītājiem bija izbeigtas saskaņā ar

Kriminālprocesa kodeksa 5. panta 2. punkta prasībām, jo šo personu nodarījumā netika konstatēts nozieguma sastāvs. Šāds apgalvojums radot acīmredzami nepilnīgu un nepareizu priekšstatu par patieso stāvokli. Īstenībā dažas personas (A. Rubiks un O. Potreki) tika notiesātas.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka 1991. gada janvāris faktiski kļuvis par robežpunktu, kad cilvēki Latvijā izdarīja savu izvēli par to, kurā barikāžu pusē nostāties. Vieni aizstāvēja Latvijas demokrātiju un neatkarību. Savukārt tie, kuri mēģināja to visādā veidā salauzt un panākt iepriekšējā režīma atgriešanos, nevarēja nesaprast savas rīcības sekas.

Saeima uzskata, ka Satversmes 1., 9. un 101. pants būtu aplūkojami kopsakarībā. No Satversmes 101. panta teksta esot nepārprotami redzams, ka tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā nav absolūtas, bet gan ietver nosacījumu – „likumā paredzētajā veidā”. Līdz ar to Satversme paredzot, ka šo tiesību izmantošanas veids jānosaka ar likumu. Saeimas vēlēšanu likums un Pašvaldību vēlēšanu likums esot šādi likumi.

Atsaucoties uz ECT praksi, atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka tiesības kandidēt nav absolūtas, bet var būt pakļautas ierobežojumiem ar nosacījumu, ka tie nepārkāpj šo tiesību būtību, ka tiem ir leģitīms mērķis un ka izmantotie līdzekļi nav nesamērīgi (*sk.: Mathieu-Mohin at Clerfayt v. Belgium, [1987] ECHR 1*). Pamatoti ierobežojumi tiekot pieļauti, bez tam jāņemot vērā, ka ne visi ierobežojumi ir diskriminējoši.

Saeima norāda, ka konkrēto vēlēšanu tiesību ierobežojumu mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, nacionālo drošību un Latvijas teritorijas vienotību. Aizliegums ārvalstu, arī PSRS, okupācijas varas bijušo un esošo drošības dienestu, izlūkdienestu un pretizlūkošanas dienestu darbiniekiem kļūt par Saeimas un pašvaldību deputātiem izrietot no Latvijas kā neatkarīgas valsts nacionālās drošības interesēm. Tas attiecoties ne tikai uz esošajiem, bet arī uz bijušajiem šo institūciju štata darbiniekiem, kuri šo savu darbību nav deklarējuši atklātībai. Otrs šāda aizlieguma iemesls esot saistīts ar

demokrātiskā valstī nepieciešamo sabiedrības uzticību savas valsts (šajā gadījumā – Latvijas) politiskajiem reprezentantiem.

Attiecībā uz jautājumu par to, vai apstrīdētie ierobežojumi ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, Saeima uzsver, ka apstrīdētie vēlēšanu tiesību ierobežojumi bija nepieciešami 2000. gadā un tādi ir arī atbildes raksta tapšanas brīdī.

Atbildes rakstos izteikts viedoklis, ka apstrīdētie vēlēšanu tiesību ierobežojumi esot vērtējami valsts politiskās attīstības kontekstā, proti, situācijā, kad pēc 50 gadus ilga nospiedoša totalitāra režīma un valsts okupācijas ir jānovērš iespējamā traģiskās vēstures atkārtšanās.

Saeima atzīst, ka ierobežojumi nevar būt mūžīgi, un norāda, ka nedz Saeimas vēlēšanu likums, nedz Pašvaldību vēlēšanu likums, nedz arī kāds cits likums nenoteic, ka šie ierobežojumi pastāvēs bezgalīgi ilgi. Diskusijas par konkrēto vēlēšanu tiesību ierobežojumu pamatotību rodoties ikreiz, kad Saeimā tiek izskatīti grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā vai Pašvaldību vēlēšanu likumā.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka mehāniska termiņa noteikšana ir neiespējama un nepieciešami papildu nosacījumi, lai šādus ierobežojumus varētu atcelt. Saeima piekrīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneša E. Levita atsevišķajā viedoklī izteiktajai atziņai, ka „tikai intensīva diskusija sabiedrībā un valsts organizēta politika, kuras mērķis ir atlīdzināt netaisnības... var ilglaicīgi samierināt sabiedrību un panākt, lai stabilizētos demokrātiskā iekārta” [*ECT Pirmā departamenta spriedums lietā „Tatjana Ždanoka pret Latviju”, Latvijas Vēstnesis, Nr. 111 (3059) 15.07.2004.*].

Saeima norāda, ka Satversmes 91. panta saturs ietver normas par diskriminācijas aizliegumu, kas noteikts arī Pakta 26. pantā. Līdz ar to apstrīdēto normu atbilstība Pakta 26. pantam analizējama kopsakarā ar Satversmes 91. pantu.

Atbildes rakstā apgalvots, ka apstrīdētie ierobežojumi attiecoties uz vēlēšanu tiesībām pēc būtības un neesot diskriminējoši to realizācijā.

Atbildes rakstā lietā, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, papildus iepriekšminētajam izteikts viedoklis, ka J. Bojāra konstitucionālajā sūdzībā ietverti pretrunīgi un ar nosacījumu saistīti prasījumi, kā arī virkne nepierādītu apgalvojumu, piemēram, par viņa darbību Valsts drošības komitejā, viņa nopelniem neatkarības atjaunošanā. Neviens no konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apgalvojumiem neesot pārbaudīts un pierādīts likumā noteiktajā kārtībā. Jebkuras personas patieso sadarbību ar jebkuras valsts izlūkdienestu nevarot izvērtēt, balstoties uz ierakstu darba grāmatiņā. Personas saikne ar tamlīdzīgu iestādi un šīs sadarbības raksturs pelnot krietni padziļinātu izpēti.

Secinājumu daļa

10. Izskatāmajā lietā apstrīdēto normu atbilstība Satversmei Satversmes tiesā tiek apstrīdēta atkārtoti. 2000. gada 30. augustā Satversmes tiesa ir taisījusi spriedumu lietā Nr. 2000-03-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta un Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta 5. un 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 25. pantam” (turpmāk – Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums).

Nosakot izspriežamo jautājumu loku no jauna izskatāmajā lietā, jāņem vērā Satversmes tiesas procesa vispārējie principi. Satversmes tiesa savu viedokli par tiesību jautājumiem ir tiesīga izteikt, tikai izspriežot likumā noteiktajā kārtībā ierosinātas lietas. Satversmes tiesa nav tiesīga ierosināt lietas pēc savas iniciatīvas. Konkrētās lietas ietvari nosakāmi, citastarp ņemot vērā arī Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punktu, kas paredz, ka Satversmes tiesas kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums

iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Vienlaikus jāņem vērā, ka Satversmes tiesas likuma 32. panta otrā daļa paredz: „Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visām valsts un pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.” Katrā konkrētā gadījumā lemjot par to, ciktāl Satversmes tiesas spriedums ir saistošs pašai Satversmes tiesai, jāņem vērā arī tiesiskās stabilitātes princips.

10.1. Satversmes tiesa izspriež lietu, izvērtējot apstākļus, kas pastāv sprieduma taisīšanas brīdī. Šajā konkrētajā brīdī un konkrētajos apstākļos prasījums ir izspriests prasījums un par to nav pieļaujama jauna lietas ierosināšana. Taču spriedums kādā konkrētā lietā neaptver izmaiņas, kas var notikt pēc tā pasludināšanas. Būtiski mainoties lietas apstākļiem, prasījumu vairs nevar uzskatīt par izspriestu.

Citu valstu konstitucionālo tiesu prakse rāda, ka, mainoties lietas apstākļiem, konstitucionālā tiesa var ierosināt lietu par prasījumu, kas reiz jau bijis izspriests. Tā Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa ir vairākkārt secinājusi, ka sprieduma obligātais raksturs neliedz atsaukties uz jauniem apstākļiem (*sk.: Bundesverfassungsgerichtsgesetz: Mitarbeiterkommentar und Handbuch/ hrsg. von Dieter C. Umbach und Thomas Clemens. Heidelberg: Müller, Jur. Verl., 1992, S. 545*). Arī likuma grozījumi (*sk. BVerfGE 33, 199[204]*) un būtiskas izmaiņas likumu interpretācijā sakarā ar dzīves apstākļu un sabiedrības uzskatu izmaiņām (*sk.: BVerfGE 39, 169 [191]*) ir vērtējamas kā šādu apstākļu maiņa.

Tādējādi apstāklis, ka lieta par pieteikumā formulēto prasījumu jau ir skatīta Satversmes tiesā, pats par sevi vēl nav pamats, lai atteiktos ierosināt lietu. Satversmes tiesai ir jākonstatē, vai konkrētajā gadījumā nepastāv būtiski jauni apstākļi, kuros formulēto prasījumu vairs nevar uzskatīt par izspriestu prasījumu.

10.2. No 2004. gada 27. maija likuma „Grozījumi likumā „Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu”” izriet būtiski jauni apstākļi, proti,

Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma pasludināšanas laikā VDK dokumentu likuma 17. pants noteica, ka „pēc 10 gadiem no šā likuma spēkā stāšanās dienas personas sadarbības fakta ar VDK konstatēšana šā likuma 14. un 15. pantā noteiktajā kārtībā nav pieļaujama un tās iespējamo sadarbību ar VDK nedrīkst izmantot tiesiskajās attiecībās pret šo personu”. Minētie grozījumi VDK dokumentu likumā šo termiņu pagarināja uz 20 gadiem.

Vienlaikus jāņem vērā, ka Satversmes tiesa 2000. gada 30. augusta spriedumā noteikusi, ka apstrīdētajās normās noteikto ierobežojumu samērīgums ir izvērtēts konkrētajos apstākļos sprieduma pasludināšanas brīdī, bet nav izvērtēts „uz visiem laikiem”. Gluži pretēji, Satversmes tiesa uzsvērusi, ka „likumdevējam, periodiski izvērtējot attiecīgo politisko situāciju valstī un ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību, būtu jālemj par ierobežojumu termiņa noteikšanu apstrīdētajās normās, jo šādi pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi var pastāvēt tikai noteiktu laiku” (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 7. punkts*).

10.3. Satversmes 101. pants laikā pēc Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma pasludināšanas grozīts, savukārt prasījumā lūgts izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību arī tādām Satversmes un starptautisko cilvēktiesību normām, par atbilstību kurām Satversmes tiesa minētā sprieduma nolēmumu daļā nav izteikusies.

Tāpēc Satversmes tiesai, gatavojot spriedumu, vispirms jāizvērtē, ciklāl prasījums konkrētajā lietā ir vai nav „izspriests prasījums” Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkta izpratnē.

Turklāt, lemjot par to, vai konkrētais jautājums ir „izspriests prasījums”, vērā ņemama ne vien attiecīgā sprieduma nolēmumu daļa, bet arī spriedumā izdarītie secinājumi un tiesību sistēmas attīstība laika posmā pēc sprieduma pasludināšanas.

11. 2000. gada 30. augusta sprieduma nolēmumu daļā Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 89. un 101. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 14. pantam un šīs Konvencijas 1. protokola 3. pantam, kā arī Pakta 25. pantam. Savukārt izskatāmajā lietā apstrīdēta šo normu atbilstība Satversmes 1., 9. un 101. pantam, kā arī Pakta 25. un 26. pantam.

11.1. 2000. gada 30. augusta sprieduma pasludināšanas laikā Satversmes 101. pants bija spēkā šādā redakcijā: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.”

Kopš stājās spēkā grozījumi, kas izdarīti ar 2002. gada 30. aprīļa likumu, minētais teksts ir panta pirmā daļa. Pants ir papildināts ar otro daļu, kas ar 2004. gada 23. septembra likumu izteikta šādā redakcijā: „Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.”

Otrā daļa attiecas uz apstrīdētajām Pašvaldību vēlēšanu likuma normām, tāpēc **prasījumu daļā par šo normu atbilstību Satversmes 101. pantam nevar uzskatīt par izspriestu.**

11.2. Taču otrā daļa neattiecas uz apstrīdētajām Saeimas vēlēšanu likuma normām. Pēc būtības lietā apstrīdēta tikai Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkta atbilstība Satversmes 101. panta pirmajai daļai, kas pēc Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma pasludināšanas nav grozīta.

11.3. Minētā sprieduma nolēmumu daļā nav minēts nedz Satversmes 1. pants, nedz arī 9. pants. Tomēr sprieduma secinājumu daļā Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka „attiecībā uz apstrīdētajām Saeimas vēlēšanu likuma normām Satversmes 101. pants tulkojams sasaistē ar Satversmes 9. pantu. Veidam, kādā tiek nodrošinātas personas tiesības piedalīties Saeimas darbībā gadījumos, kad

persona tiecas kļūt par Saeimas deputātu, jāatbilst Satversmes 9. pantā noteiktajam, proti, ka „Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu” (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punkts*).

Tāpat Satversmes tiesa secinājusi, ka „pamatoti šo tiesību ierobežojumi ir pieļaujami tikai tiktāl, ciktāl tie nav pretrunā ar Satversmes 1. pantā minēto demokrātijas jēdzienu (*turpat, secinājumu daļas 1. punkts*).

Līdz ar to Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumā prasījums par apstrīdēto Saeimas vēlēšanu likuma normu atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam, kā arī 101. panta pirmajai daļai ticis izspriests. Izspriests ticis arī prasījums par minēto normu atbilstību Pakta 25. pantam.

Satversmes tiesa minētajā spriedumā secinājusi, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdētās tiesību normas, ir nevis pārkāpis Satversmes 101. pantu, bet izpildījis tam šajā pantā noteikto uzdevumu – izdot pamattiesību īstenošanai nepieciešamo tiesību normu.

Satversme un Pakts pieļauj pamatodus vēlēšanu tiesību ierobežojumus, taču šiem ierobežojumiem ir jāatbilst noteiktiem kritērijiem.

Attiecībā uz šiem secinājumiem pieteikuma un konstitucionālās sūdzības iesniedzēji nav norādījuši nekādus jaunus apstākļus, arī tiesa šādus apstākļus nav konstatējusi. Līdz ar to **šīs lietas ietvaros nav nepieciešams no jauna vērtēt to, ka apstrīdētās Saeimas vēlēšanu likuma normas paredz vēlēšanu tiesību ierobežojumus, un to, ka šādi ierobežojumi ir pieļaujami, ja vien tie atbilst noteiktiem kritērijiem, proti, tie noteikti ar likumu, tiem ir legītīms mērķis un tie ir samērīgi ar šo mērķi.**

11.4. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma nolēmumu daļā netika vērtēta apstrīdēto normu atbilstība nedz Satversmes 91. pantam, nedz arī Pakta 26. pantam. Taču Satversmes tiesa izvērtēja apstrīdēto normu

atbilstību Konvencijas 14. pantam un atzina par nepamatotu pieteikuma iesniedzēja apgalvojumu, ka apstrīdētās normas, liedzot pieteikt par kandidātiem un ievēlēt Saeimā vai pašvaldībā Latvijas pilsoņus, diskriminē viņus politiskās piederības dēļ, kas esot pretrunā ar Pakta 2. pantā un Konvencijas 14. pantā ietvertu ar personas politisko pārliecību (uzskatiem) saistītās diskriminācijas aizliegumu. Apstrīdētās normas paredz nevis atšķirīgu izturēšanos atkarībā no personas politiskās pārliecības (uzskatiem), bet gan vēlēšanu tiesību ierobežojumu par darbošanos pret atjaunoto demokrātisko iekārtu pēc 1991. gada 13. janvāra (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma secinājumu daļas 4. punktu*).

Minētajā spriedumā Satversmes tiesa norādīja arī uz to, ka – atbilstoši ECT praksei – Konvencijas 14. pants neietver jebkādas atšķirīgas izturēšanās (*difference in treatment*) aizliegumu attiecībā uz Konvencijā atzīto tiesību un brīvību realizāciju. Vienlīdzīgas izturēšanās princips tiek atzīts par pārkāptu tikai tad, ja atšķirību noteikšanai nav objektīva vai pamatota attaisnojuma un likumīga mērķa.

Vēlāk Satversmes tiesa spriedumos vairākkārt norādījusi, ka arī no Satversmes 91. panta izriet tiesiskās vienlīdzības princips, kas liek vienādi izturēties pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Atšķirīga attieksme pret šādām personām pieļaujama vienīgi tad, ja tai ir saprātīgs un objektīvs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 13. punktu*).

2000. gada 30. augusta spriedumā Satversmes tiesa, izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību Konvencijas 14. pantam, pēc būtības ir izskatījusi arī to atbilstību Satversmes 91. pantam un Pakta 26. pantam. Tādējādi prasījums par to, vai apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas politiskajiem uzskatiem, ir izspriests.

Apstrīdēto normu atbilstība tiesiskās vienlīdzības principam šajā lietā noskaidrojama vienīgi tiktāl, ciktāl konstitucionālajā sūdzībā norādīts uz aspektu, kas nav ticis vērtēts 2000. gada 30. augusta spriedumā. Proti, tiesai

jāpārbauda, vai apstrīdētajās normās nav saskatāma diskriminācija, kas izpaužas vienādā attieksmē pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos.

12. Tādējādi Satversmes tiesai šīs lietas ietvaros jāizvērtē:

1) vai apstrīdētās Pašvaldību vēlēšanu likuma normas atbilst Satversmes 101. pantam saistībā ar Satversmes 1. un 91. pantu, kā arī Pakta 25. un 26. pantu;

2) vai apstrīdētajās Saeimas vēlēšanu likuma normās ietvertajiem vēlēšanu tiesību ierobežojumiem ir leģitīms mērķis un vai tie ir samērīgi (proporcionāli) ar šo mērķi;

3) vai pamattiesības tiek ierobežotas diskriminējošā veidā.

13. Satversmes 101. panta otrā daļa noteic, ka „pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”. No pieteikuma un konstitucionālās sūdzības izriet, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 101. panta otrās daļas pirmajam un otrajam teikumam, atbilstība trešajam teikumam apstrīdēta netiek.

Satversmes 101. panta pirmais teikums interpretējams, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies, apstiprinot Eiropas vietējo pašvaldību hartu (turpmāk – Harta) un pievienojoties Paktam. Savukārt, interpretējot Satversmes 101. panta otrās daļas otro teikumu, jāņem vērā arī Latvijas kā Eiropas Savienības dalībvalsts saistības.

13.1. Hartas preambulā atzīts, ka „viens no katras demokrātiskas iekārtas galvenajiem pamatiem ir vietējā vara”. Turklāt „pilsoņu tiesības piedalīties valsts lietu pārvaldīšanā pieder pie demokrātijas principiem, kas kopīgi visām Eiropas Padomes dalībvalstīm”.

Vietējā pašvaldība nozīmē vietējās varas tiesības un spēju likumā noteiktajās robežās regulēt un vadīt nozīmīgu valsts lietu daļu uz savu atbildību un vietējo iedzīvotāju interesēs. Šīs tiesības realizē padomes vai pārstāvju sapulces, kuru locekļus brīvi ievēlē, aizklāti balsojot, uz vienlīdzīgu, tiešu un vispārēju vēlēšanu tiesību pamata (*Hartas 3. pants*).

Lai arī 101. pantā *expresis verbis* paredzēts tikai tas, ka pašvaldības ievēlē pilntiesīgi pilsoņi, tomēr, interpretējot šo normu sasaistē ar Hartu, secināms, ka likumdevējam ir pienākums izdot tādas normas, kas noteiktu pašvaldību ievēlēšanu, aizklāti balsojot, uz vienlīdzīgu, tiešu un vispārēju vēlēšanu tiesību pamata, proti, analogi Saeimas vēlēšanu principiem.

13.2. Vienlaikus likumdevēja kompetencē ir noteikt, kas uzskatāms par „pilntiesīgu pilsoni” šā panta izpratnē. Uz to, ziņojot Saeimas sēdē atbildīgās komisijas vārdā par priekšlikumu papildināt 101. pantu ar attiecīgā satura otro daļu, norādīja deputāts Linards Muciņš: „No šejienes, no 8. un 9. panta, tad arī ir paņemts šis termins – „pilntiesīgs pilsonis”. Tātad ir ļoti korekts, izsvērts un normāls šis priekšlikums: „Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi.” Es šeit neredzu iemesla nekādam satraukumam, it sevišķi tāpēc, ka tieši tādā pašā interpretācijā mēs tieši šo terminu lietojam Satversmes 8. un 9. pantā. Un tālāk mēs, protams, vēlēšanu likumos varam interpretēt, ko mēs uzskatām par pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem (gan pasīvajās, gan aktīvajās vēlēšanu tiesībās)” [*Saeimas 2002. gada 30. aprīļa sēdes stenogramma, Latvijas Vēstnesis, Nr. 66(2641), 03.05.2002.*].

Jēdziens „pilntiesīgs pilsonis” attiecībā uz Latvijas pilsoņiem Satversmes 9. panta (Saeimas vēlēšanas) un Satversmes 101. panta kontekstā ir interpretējams līdzīgi. Turklāt, kā redzams no deputāta L. Muciņa teiktā, atsaucoties ne vien uz Satversmes 8. pantu, bet arī uz 9. pantu, jēdziens „ievēlē pilntiesīgi pilsoņi” attiecas ne vien uz aktīvajām, bet arī uz pasīvajām pašvaldību vēlēšanu tiesībām.

13.3. Satversmes 101. panta pirmā daļa, kas noteic, ka „ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un

pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu”, sasaucas ar Pakta 25. panta „a” apakšpunktu.

Pakta 25. pants satur vispārējus noteikumus par tiesībām piedalīties valsts lietu kārtošanā („a” apakšpunkts), kā arī par pieeju valsts dienestam. ANO Cilvēktiesību komitejas praksē pretenzijas, kas saistītas ar municipālajām vēlēšanām, tiek izskatītas, atsaucoties uz šo apakšpunktu, nevis uz konkrētām normām par vispārējām vēlēšanām (*sk.: Прецедентные дела Комитета по правам человека. Составители: Райя Хански и Мартин Шейнин. Институт прав человека, Университет Або Академи (Турку), 2004, стр. 411*). Turklāt šīs normas tiek attiecinātas ne vien uz aktīvajām, bet arī uz pasīvajām vēlēšanu tiesībām.

Tā, piemēram, izskatot lietu par to, vai Pakta 2. un 25. pantā paredzētās Latvijas pilsones Antoņinas Ignatānes tiesības ir tikušas pārkāptas, neļaujot viņai būt par kandidātu 1997. gada marta pašvaldību vēlēšanās Rīgas pilsētā, Cilvēktiesību komiteja atzīmējusi, ka „[Pakta] 25. pants garantē katram pilsonim tiesības un iespēju tikt ievēlētam vispārējās periodiskās vēlēšanās bez jebkādam 2. pantā minētajām atšķirībām, ieskaitot valodu” [*ANO Cilvēktiesību komitejas 2001. gada 31. jūlija viedoklis Nr. CCPR/C/72/D/884/1999 par sūdzību Nr. 884/1999, 7.3. punkts; Latvijas Vēstnesis, Nr. 153(2540), 25.10.2001.*].

13.4. Satversmes 101. pantam līdzīgas normas satur arī citu Eiropas valstu konstitūcijas. Piemēram, Igaunijas Konstitūcijas 156. pants paredz:

„Pašvaldības pārstāvības institūcija ir padome, kas ievēlējama brīvās vēlēšanās uz triju gadu termiņu. Vēlēšanas ir vispārējas, vienlīdzīgas un tiešas. Balsošana ir aizklāta.

Pašvaldības padomes vēlēšanās tiesības vēlēt likumā noteiktajā kārtībā ir visām personām, kas sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu un pastāvīgi dzīvo pašvaldības teritorijā” (*Constitutions of Europe. Texts collected by the Council of Europe Venice Commission, Volume 1, Martinus Nijhof Publishers Leiden Boston 2004, p. 620*).

Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālās uzraudzības palāta 2002. gada 15. jūlija spriedumā saistībā ar minēto pantu secinājusi, ka „attiecībā uz subjektīvajām tiesībām vēlēt var izšķirt trīs aspektus: tiesības kandidēt, tiesības balsot un tiesības pieteikt kandidatūras. [...] Principi, kas noteikti Konstitūcijas 156. panta pirmajā daļā, aptver visas šīs subjektīvās tiesības” (*Judgment of the Constitutional review chamber of the Supreme Court in the case No. 3-4-1-7-02, www.codices.coe.int*).

13.5. Latvija, kļūstot par Eiropas Savienības dalībvalsti, ir uzņēmusies arī no ES dibināšanas līguma izrietošās saistības. Līgums paredz, ka „ikvienam Savienības pilsonim, kas pastāvīgi dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsonis, ir tiesības balsot un kandidēt pašvaldību vēlēšanās šajā dalībvalstī saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā šīs valsts pilsoņiem”. ES dalībvalstu pilsoņu tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās valstī, kurā viņi dzīvo, ir funkcionāli saistītas ar Eiropā spēkā esošajām brīvās pārvietošanās tiesībām. Tiesībām piedalīties pašvaldību vēlēšanās ir jānovērš nelabvēlīgās sekas, ko rada dzīvesvietas izvēle ārvalstī Eiropas Savienības ietvaros, un šo tiesību uzdevums ir nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi jau pastāvošās vēlēšanu sistēmas ietvaros (*sk.: Ehlers D. Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten, De Gruyter Recht, Berlin, 2003, S. 482*). Sīkāk jautājumu regulē 1994. gada 19. decembra direktīva 1994/80/EK par to Eiropas Savienības pilsoņu tiesībām piedalīties pašvaldību darbībā, kuri pastāvīgi uzturas kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm, bet kuri nav attiecīgās dalībvalsts pilsoņi (turpmāk – Direktīva).

Arī anotācijā, kas pievienota likumprojektam par grozījumiem Satversmes 101. panta otrajā daļā, uzsvērts, ka grozījums Satversmes 101. pantā nepieciešams, lai nodrošinātu Latvijas konstitucionālās sistēmas saderību ar Eiropas Savienības tiesībām. Atsaucoties uz Eiropas Kopienu dibināšanas līguma 19. panta pirmo daļu, anotācijā norādīts, ka Satversmes 101. pants, kurš paredz tiesības vēlēt pašvaldības tikai Latvijas pilsoņiem, nebija savietojams ar minētajiem ES dokumentiem. Savukārt grozījums Satversmes 101. pantā nodrošinās ES pilsoņu tiesības piedalīties Latvijas

pašvaldību darbībā, kā tas ir noteikts Eiropas Kopienu dibināšanas līguma 19. pantā (*sk. Saeimas Likumprojektu reģistru, <http://www.saeima.lv>*). Anotācijā norādīts, ka nepieciešami grozījumi arī Pašvaldību vēlēšanu likumā.

Tādējādi Satversmes 101. pants noteic Latvijas Republikas un ikvienas citas Eiropas Savienības dalībvalsts pilntiesīgam pilsonim vienlīdzīgas subjektīvās pašvaldību vēlēšanu tiesības, tostarp tiesības būt par kandidātu pašvaldību vēlēšanās.

13.6. Tomēr Satversmes 101. pantā paredzētās subjektīvās pašvaldību vēlēšanu tiesības nav absolūtas. Pirmkārt, jau pats panta teksts satur norādi uz to, ka šīs tiesības bauda pilntiesīgi pilsoņi. Otrkārt, kā Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, Satversme ir vienots veselums un tās normas interpretējamas sistēmiski.

Igaunijas Augstākās tiesas Konstitucionālās uzraudzības palāta uzsver, ka „demokrātijas principi paši par sevi neizslēdz saprātīgus subjektīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumus” (*Judgment of the Constitutional review chamber of the Supreme Court in the case No. 3-4-1-7-02, www.codices.coe.int*).

Čehoslovākijas Konstitucionālā tiesa, lemjot par lustrācijas likumu atbilstību Konstitūcijai un starptautiskajām cilvēktiesību normām, secina, ka „demokrātiskai valstij ir ne vien tiesības, bet arī pienākums aizsargāt principus, pamatojoties uz kuriem tā izveidota” (*Čehoslovākijas Konstitucionālās tiesas 1992. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. Pl. US 1/92 „On the Lustration Statute”, www.codices.coe.int*).

Tādējādi arī no Satversmes 101. panta izrietošās subjektīvās tiesības var ierobežot, lai aizsargātu Satversmē garantētās vērtības, visupirms citu cilvēku tiesības.

14. Tātad apstrīdētās normas satur personas subjektīvo tiesību ierobežojumus kandidēt Saeimas vēlēšanās un pašvaldību vēlēšanās. Lai izvērtētu, vai šie ierobežojumi atbilst Satversmei un Paktam, jāpārlicinās, vai

tie ir: 1) noteikti ar likumu, 2) attaisnojami ar leģitīmu mērķi, 3) samērīgi (proporcionāli) ar mērķi.

Nosacīti šie ierobežojumi iedalāmi vairākās grupās:

1) ierobežojumi personām, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās;

2) ierobežojumi personām, kuras ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai citu bijušo totalitāro valstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki;

3) ierobežojumi personām, kuras ir vai ir bijušas šobrīd pastāvošu ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki.

Turklāt 3. punktā minētās grupas ietvaros atsevišķi izvērtējami Pašvaldību vēlēšanu likumā noteiktie ierobežojumi attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem.

15. Apstrīdētās normas noteiktas ar pienācīgā kārtībā pieņemtiem un izsludinātiem likumiem.

16. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumā secināts, ka „ierobežojumu mērķis ir aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību” (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 6. punkts*). Saeima atbildes rakstos atsaucas uz šiem pašiem mērķiem.

16.1. Attiecībā uz Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktā noteiktajiem ierobežojumiem arī ECT secinājusi, ka „apstrīdētā ierobežojuma mērķi bija savietyjami ar likuma varas principu un Konvencijas vispārīgajiem

mērķiem, proti, valsts neatkarības, demokrātiskās kārtības un valsts drošības aizsardzību” (*Ždanoka v. Latvia [GC], para 118*).

16.2. Izskatot lietu „Sidabrs un Džauts pret Lietuvu”, ECT savukārt atzinusi, ka atšķirīgajai attieksmei pret bijušajiem VDK darbiniekiem (lai arī realizējot citas Konvencijā garantētās tiesības) ir bijuši leģitīmi mērķi (kaut arī tā nav bijusi samērīga). ECT citastarp uzsvēra arī pašai aizsargājamo demokrātijas principa nozīmi (*Sidabras and Džiautas v. Lithuania; [2004] ECHR 395*).

16.3. Saeima norāda, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punktā un Pašvaldību vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 6. punktā paredzētais ierobežojums „ir vērsts ne tikai uz pagātni, bet arī uz nākotni”. Proti, apstrīdētās normas noteic, ka Saeimā un pašvaldības domē (padomē) nevar pieteikt par kandidātiem un ievēlēt ne vien personas, kuras ir bijušas PSRS vai Latvijas PSR drošības vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki, bet arī personas, kuras šobrīd ir šādu dienestu štata darbinieki.

Satversmes tiesa piekrīt šim viedoklim, it īpaši ņemot vērā to, ka Latvijas valsts tikai nesen kļuvusi par ES un NATO dalībvalsti un arvien vēl atrodas dažādu ārvalstu dienestu pastiprinātas uzmanības lokā. It īpaši pierobežas pašvaldībās tāda personu darbība domes (padomes) deputāta statusā, kas apzināti vērsta uz citas valsts interešu aizstāvību, varētu būtiski kaitēt Latvijas valsts drošībai un teritoriālajai integritātei.

Tādējādi apstrīdētie ierobežojumi noteikti ar leģitīmu mērķi.

17. Satversmes tiesa 2000. gada 30. augusta spriedumā secināja: „Lai noteiktu, vai piemērotais līdzeklis, tas ir, pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi, ir samērīgs ar mērķiem – aizsargāt, pirmkārt, demokrātisko valsts iekārtu, ko nodrošina arī vispārātzīto ētikas normu ievērošana, otrkārt, nacionālo drošību un Latvijas teritoriālo vienotību, jāizvērtē politiskā situācija valstī un ar to

saistītie blakusapstākļi. Tā kā likumdevējs ir vairākkārt vērtējis demokrātijas attīstības vēsturiskos un politiskos apstākļus kopsakarā ar vēlēšanu tiesību jautājumiem, ņemot vērā spriedumā iepriekš minētos secinājumus, tiesa neuzskata, ka pašreiz būtu pamats apšaubīt piemērotā līdzekļa un mērķa samērīgumu” (*Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 7. punkts*). Vienlaikus Satversmes tiesa uzsvēra, ka „likumdevējam, periodiski izvērtējot attiecīgo politisko situāciju valstī un ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību, būtu jālemj par ierobežojumu termiņa noteikšanu apstrīdētajās normās, jo šādi pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi var pastāvēt tikai noteiktu laiku” (*turpat*).

Atšķirībā no vairuma citu Eiropas postsociālistisko valstu, kuru valstiskā suverenitāte arī sociālistiskā režīma laikā netika apšaubīta, Baltijas valstīm, pārejot no totalitārisma uz demokrātiju, bija jārisina dubults uzdevums, proti, jāatjauno gan demokrātisko režīmu, gan valstisko suverenitāti. Turklāt tieši Latviju PSRS kolonizācijas politika bija skārusi sevišķi smagi. Tāpēc Latvijas situāciju nevar vērtēt, vadoties tikai no Eiropas Padomes apkopotās pieredzes par laika posmu (pieciem gadiem), kas nepieciešams demokrātiskā režīma nostabilizēšanai valstī.

17.1. ECT, izvērtējot Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktā noteiktos ierobežojumus, atzīmē, ka tā „nesaskata neko patvaļīgu nacionālo tiesu secinājumus, ka neveiksmīgie valsts apvērsuma mēģinājumi Baltijas valstīs 1991. gada janvārī un pēc tam 1991. gada augustā tika organizēti un vadīti pēc PSKP un tās reģionālo organizāciju, tai skaitā LKP, norādījumiem” (*Ždanoka v. Latvia [GC], para 120*).

Turklāt ECT uzskata: „Latvijas varas iestāžu viedoklis, ka iesniedzējas agrākais stāvoklis Latvijas Komunistiskajā partijā, kā arī viņas nostāja 1991. gada notikumu laikā vēl joprojām nosaka nepieciešamību liegt viņai tiesības kandidēt nacionālā parlamenta vēlēšanās, var tikt uzskatīts par atbilstīgu 1. protokola 3. panta prasībām. Apstrīdētais likumdošanas aktā noteiktais ierobežojums, kas piemērots iesniedzējai, nav atzīts par patvaļīgu vai

nesamērīgu. Iesniedzējas pašreizējā vai nesenā rīcība nav būtisks faktors, ievērojot to, ka attiecīgais likumdošanas aktā noteiktais ierobežojums attiecas tikai uz viņas politisko nostāju 1991. gadā, laika posmā, kas bija izšķirošs Latvijas cīņā par „demokrātiju caur neatkarību”.

Lai gan šādu līdzekli diez vai var uzskatīt par pieņemamu vienas politiskās sistēmas kontekstā, piemēram, valstī, kur pastāv demokrātisko institūciju tīkls, kas attīstījies daudzu gadu desmitu vai gadsimtu gaitā, to tomēr var uzskatīt par pieņemamu Latvijā, ievērojot vēsturiski politisko kontekstu, kas noveda pie tā pieņemšanas, kā arī ievērojot jaunās demokrātiskās kārtības apdraudējumus, ko rada to ideju atdzimšana, kuras, ja tām ļautu nostiprināties, varētu novest pie agrākā režīma atjaunošanas” (*turpat, 132. – 133. punkts*).

ECT šajā lietā atzīst, ka „Latvijas varas iestādes, gan likumdevējas, gan tiesu varas iestādes uz vietas var labāk izvērtēt grūtības, ar kādām nākas saskarties demokrātiskas kārtības izveidē un aizsargāšanā. Tādēļ šīm varas iestādēm ir jādod pietiekama rīcības brīvība un jāļauj pašām izvērtēt, kas sabiedrībai vajadzīgs, lai panāktu tās uzticēšanos jaunajām demokrātiskajām institūcijām, to skaitā nacionālajam parlamentam, un atbildēt uz jautājumu, vai apstrīdētais pasākums šim nolūkam vēl joprojām ir nepieciešams” (*turpat, 134. p.*).

17.2. Satversmes tiesa, vērtējot Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktā un Pašvaldību vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. punktā noteikto ierobežojumu samērīgumu, ņem vērā ECT viedokli, ka šobrīd nevar uzskatīt, ka Latvija ir pārkāpusi savu plašo rīcības brīvību. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka minētā apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam, kā arī Pakta 25. un 26. pantam.

17.3. Vienlaikus ECT spriedumā „Ždanoka pret Latviju” ir uzsvērusi Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumā izteikto viedokli par Latvijas parlamenta pienākumu noteikt ierobežojumam laika ietvarus. „Šā brīdinājuma kontekstā, pat ja šobrīd nevar uzskatīt, ka Latvija ir pārkāpusi savu plašo rīcības brīvību, ko nosaka 1. protokola 3. pants, tomēr Latvijas

parlamentam ir pastāvīgi jāpārskata likumdošanas aktā noteiktais ierobežojums, lai to drīz varētu atcelt. Šāds secinājums vēl jo liekas pamatots, ņemot vērā to, ka patlaban situācija Latvijā, citastarp sakarā ar tās pilnīgo integrāciju Eiropā, ir kļuvusi daudz stabilāka [...]. Tādējādi Latvijas likumdevējas varas nespēja veikt aktīvus pasākumus šajā sakarā var likt ECT mainīt savu nostāju un pieņemt citu lēmumu, līdzīgi kā tas notika lietā Kristīne Gudvina pret Apvienoto Karalisti (*Christine Goodwin v. United Kingdom* [GC], Nr. 28957/95, 71. – 93. punkts, ECHR 2002-VI)” (*Ždanoka v. Latvia* [GC], para 135).

Satversmes tiesa atkārtoti vērš Saeimas uzmanību uz neatliekamu vajadzību visdrīzākajā laikā pārskatīt šā ierobežojuma nepieciešamību.

18. Izvērtējot apstrīdētos ierobežojumus, kas noteikti personām, kuras bijušas PSRS vai Latvijas PSR drošības dienestu štata darbinieki, Satversmes tiesa ņem vērā vairākus apstākļus.

18.1. LPSR VDK uzdevumos ietilpa klasiskā izlūkošana un pretizlūkošana, kā arī vairākas specializētas funkcijas: iekšlietu struktūru kontrole, transporta un ekonomikas pretizlūkošanas nodrošinājums, ideoloģiskā pretizlūkošana, cīņa pret organizēto noziedzību u. c. Jau tas vien, ka VDK darbojās PSKP virsvadībā, liecināja par VDK īpašo lomu sabiedrības ideoloģiskās kontroles nodrošināšanā. Cīņa pret „pretinieka ideoloģiskajām diversijām” vienmēr bijusi viena no VDK prioritātēm. Tomēr vienlaikus VDK pildīja arī nepolitiskus uzdevumus plašas sabiedrības interesēs, piemēram, veica pasākumus organizētās noziedzības apkarošanā, pretterorisma uzdevumus transporta jomā.

Arī citās valstīs likumdevējs ir secinājis, ka VDK struktūrās bija daļa darbinieku, kuru darbība nebija konfliktā ar demokrātijas vērtībām, piemēram, Attiecīgā Lietuvas likuma 3. panta pirmā daļa paredzēja izņēmumus personām, kuras, strādājot Valsts Drošības komitejā, izmeklējušas tikai krimināllietas un pārtraukušas savu darbību Valsts Drošības komitejā ne vēlāk kā 1990. gada

11. martā [sk.: *Law on the assessment of the USSR State Security Committee (NKVD, NKGB, MGB, KGB) and the current activities of the staff members of this organization* http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.forma_e?].

Lai arī apstrīdētās normas skar tikai PSRS un LPSR VDK štata darbiniekus, tās vienlaikus aptver gan personas, kuras ar savu darbību aktīvi iestājušās pret demokrātiskas valsts vērtībām, gan personas, kuras pildījušas politiski neitrālus uzdevumus, gan arī personas, kuras ar savu darbību aktīvi cīnījās par demokrātijas vērtību atjaunošanu Latvijā.

Arī Rīgas Juridiskās augstskolas lektors Mārtiņš Mits savā atzinumā lietā Nr. 2004-13-0106 norādīja, ka speciālajos likumos ietvertie ierobežojumi, kas attiecas uz bijušajiem VDK darbiniekiem, formulēti pārāk vispārīgi un tādējādi katrā konkrētajā gadījumā neesot iespējams konstatēt ierobežojuma samērīgumu ar leģitīmo mērķi.

18.2. Dažādi ierobežojumi, kas saistīti ar personu atrašanos iepriekšējā režīma represīvajās struktūrās, plašākā vai šaurākā apjomā bija noteikti vairumā postsociālistisko valstu: Čehoslovākijā, Polijā, Ungārijā, Lietuvā u.c. Ierobežojumu noteikšanas nepieciešamību Latvijā Satversmes tiesa pamatojusi savā 2000. gada 30. augusta spriedumā. Arī vēlāk Satversmes tiesa uzsvērusi: „...lai pēc totalitārā režīma sabrukšanas nostiprinātu atjaunotās valsts demokrātisko iekārtu, bija nepieciešams politiski, vēsturiski un juridiski izpētīt un izvērtēt materiālo un morālo kaitējumu, ko VDK nodarījusi Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem. Savukārt sabiedrības uzticību jaunajām demokrātiskajām institūcijām varēja iegūt, ierobežojot totalitārā režīma piekritēju un pārstāvju darbību šajās institūcijās” (sk.: *Satversmes tiesas 2005. gada 22. marta sprieduma lietā Nr. 2004-13-0106 13.1. punktu*). Izskatāmās lietas ietvaros nav nepieciešams atkārtoti pamatot, ka ierobežojumi laikā, kad tie tika noteikti, bija nepieciešami. Šīs lietas ietvaros Satversmes tiesai jālemj vienīgi par to, vai tie vēl arvien ir samērīgi.

Postsociālistisko valstu pieredze, kas gūta iepriekšējā režīma seku pārvarēšanā un pārejā uz demokrātisku valsti, apkopota Eiropas Padomes

Parlamentārās asamblejas rezolūcijā Nr. 1096(1996) „Par pasākumiem bijušo komunistisko totalitāro sistēmu mantojuma likvidēšanā” [*Resolution 1096 (1996) on measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems*]. Šajā rezolūcijā, atsaucoties uz Eiropas Padomes Juridiskās un cilvēktiesību komitejas dokumentu Nr. 7568 par tiesiskas valsts prasībām atbilstošu lustrācijas likumu un administratīvu pasākumu garantēšanu (*Guidelines to ensure that lustration laws and similar administrative measures comply with the requirements of a state based on the rule of law*), uzsvērts, ka „diskvalifikācija lustrācijas procesa rezultātā nedrīkst pārsniegt piecu gadu laika limitu, jo nevajag novērtēt par zemu iespējamību, ka cilvēku attieksmē un paradumos var rasties pozitīvas izmaiņas; būtu vēlām lustrācijas procesu pabeigt līdz 1999. gada 31. decembrim, jo līdz tam laikam demokrātiskajai sistēmai bijušajās komunistiskajās totalitārajās valstīs vajadzētu būt stabilai”. Satversmes tiesa, analizējusi šos dokumentus 2000. gada 30. augusta spriedumā, norādīja, ka sabiedriski politiskā situācija katrā valstī būtu jāvērtē individuāli, jo šajā rezolūcijā tiek izteiktas bažas, ka pārejas process, kura mērķis ir bijušo komunistisko totalitāro sistēmu mantojuma likvidācija, var ciest neveiksmi un var izrādīties, ka tā rezultāts ir „samtaina” totalitāra režīma atjaunošana.

18.3. Pamatots ir Saeimas atbildes rakstā paustais viedoklis, ka apstrīdētais ierobežojums būtu vērtējams nevis izolēti, proti, kā atsevišķu personu cilvēktiesību ierobežojums, bet gan kompleksi – ņemot vērā Latvijas demokrātiskās sistēmas īpatnības.

Baltijas valstis, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības postsociālistiskajām valstīm, atrodas atšķirīgā situācijā. Proti, Latvijas rīcībā nav pilna dokumentu kopuma par PSRS un Latvijas VDK darbību. No speciālistu izteiktajiem viedokļiem, kā arī no līdzšinējās tiesu prakses sadarbības fakta ar VDK konstatēšanā izriet, ka Latvijā pieejamais VDK dokumentu kopums nedod iespēju izvērtēt katra atsevišķa sadarbības ar VDK fakta saturu. Pieejamie dokumenti – aktīvās aģentūras uzskaites kartotēka un

dažādi reģistrācijas žurnāli – neko neliecina par sadarbības motivāciju un saturu.

Tādēļ pagaidām nav iespējams leģitīmo mērķi sasniegt ar saudzējošākiem līdzekļiem, kas pamattiesības aizskartu mazāk būtiski.

18.4. Vienlaikus secināms, ka nav pamatots Saeimas atbildes rakstos paustais viedoklis, ka tad, ja apstrīdētā norma nebūtu pieņemta, varētu izveidoties nepieļaujama un neloģiska situācija, jo likums „Par valsts noslēpumu” nosakot, ka Saeimas deputātam „pēc amata” varot piešķirt pieeju valsts noslēpumam.

Likuma „Par valsts noslēpumu” 12. panta trešās daļas 4. punkts noteic, ka pieeja valsts noslēpumam un tiesības to izmantot savu amata (dienesta) pienākumu veikšanai, ja nav šā likuma 9. panta trešajā daļā noteikto ierobežojumu, pēc amata ir arī Saeimas deputātiem.

Minētā likuma 9. panta trešās daļas 4. un 5. punkts paredz, ka „pieeja konfidenciāliem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tiek liegta personai: [...] 4) kura ir vai ir bijusi PSRS, Latvijas PSR vai kādas ārvalsts, kas nav Eiropas Savienības vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts, drošības dienesta (izlūkdienesta vai pretizlūkošanas dienesta) štata vai ārštata darbinieks, aģents, rezidents vai konspiratīvā dzīvokļa turētājs; 5) kura pēc 1991. gada 13. janvāra darbojusies PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā vai Vislatvijas Sabiedrības glābšanas komitejā”.

No vienas puses, personai, kas ievēlēta par Saeimas deputātu, var tikt liegta pieeja valsts noslēpumam, jo likumā „Par valsts noslēpumu” paredzēti stingrāki kritēriji nekā Saeimas vēlēšanu likumā. Piemēram, tie attiecas ne vien uz personu, kas bijusi VDK un Latvijas PSR drošības dienesta štata darbinieks, bet arī uz personu, kas bijusi ārštata darbinieks, aģents, rezidents vai konspiratīvā dzīvokļa turētājs.

No otras puses, apstrīdētās normas liedz kļūt par Saeimas vai domes (padomes) deputātu ikvienas ārvalsts drošības dienesta štata darbiniekam. Savukārt likums „Par valsts noslēpumu” liedz pieeju konfidenciāliem, slepeniem un sevišķi slepeniem valsts noslēpuma objektiem tikai personai, kura ir vai ir bijusi tādas ārvalsts, kas nav Eiropas Savienības vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts, drošības dienesta (izlūkdienesta vai pretizlūkošanas dienesta) štata vai ārštata darbinieks, aģents, rezidents vai konspiratīvā dzīvokļa turētājs.

18.5. Vērtējot, kāpēc Latvijā nepieciešams apstrīdētos ierobežojumus saglabāt ilgāk nekā citās Eiropas postsociālistiskajās valstīs, Satversmes tiesa ņem vērā arī to, ka no Latvijas okupācijas karaspēks tika izvests tikai 1994. gadā, tas ir, vairākus gadus pēc tam, kad citās valstīs jau bija uzsākts lustrācijas process.

Šā paša apstākļa dēļ nav nozīmes arī pieteikuma iesniedzēja argumentam, ka ierobežojumi noteikti tikai 1995. gadā.

Ierobežojumu ilgstošāku saglabāšanu attaisno atsevišķi ar pagātnes mantojumu saistīti un vēl neatrisināti apstākļi, kā, piemēram, jautājums par valsts robežu ar PSRS tiesību pārņemēju – Krieviju.

18.6. Valstīs, kuru rīcībā nonākuši pilnīgi bijušā režīma drošības iestāžu arhīvi, bija iespējams nodrošināt sabiedrībai nepieciešamo informāciju par katra deputāta kandidāta darbību gan pagātnē, gan valsts iekārtas pārmaiņu procesos. Šāda informācija bija priekšnosacījums tam, lai vēlētajiem varētu izšķirties, vai attiecīgais kandidāts ir cienīgs viņus pārstāvēt parlamentā.

Latvijā, ievērojot minēto arhīvu dokumentu trūkumu, nav iespējams izsmeloši secināt, kāds bijis katras konkrētas ar VDK saistītas personas darbības raksturs. Tas nozīmē, ka nav iespējams saprātīgi individualizēt jautājumu par to, cik potenciāli bīstama Latvijas valstij var būt katra konkrētā persona. Tāpat nav iespējams individualizēt jautājumu par to, vai konkrētās personas darbība parlamentā nav klajā pretrunā ar ētikas normām un neaizskar kādas vēlētajū grupas jūtas tādā mērā, ka kaitē uzticībai parlamentam kopumā

un līdz ar to vājina demokrātiju valstī. Likumdevējs, nosakot ierobežojumus, balstās uz pieņēmumu, ka ikviens bijušais VDK štata darbinieks varētu būt bīstams valstij un neatbilst ētikas kritērijiem.

Latvijas valsts nevar uzņemties atbildību par to, ka tās rīcībā nav minēto arhīvu materiālu.

No vienas puses, tiesiskas „pašaizsargājošās demokrātijas” principam neatbilstoša būtu tāda rīcība, ka valsts ignorētu potenciālo kaitējumu, ko jaunajam režīmam, vismaz tā sākumposmā, var nodarīt bijušās represīvās iestādes darbinieki, kas darbojas pret Latvijas valsti. Tomēr, no otras puses, pretrunā ar cilvēktiesību aizsardzību būtu ilgstošu ierobežojumu noteikšana it īpaši tām personām, kuras ir lojālas pret Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti.

18.7. Satversmes tiesa ņem arī vērā arī to, ka likumdevējs ir centies periodiski vērtēt šo ierobežojumu nepieciešamību. Tā Saeima 2004. gada 27. maijā, papildinot likuma „Par bijušās Valsts Drošības komitejas dokumentu saglabāšanu, izmantošanu un personas sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu” pārejas noteikumus, uzdeva Ministru kabinetam līdz 2005. gada 1. jūnijam izvērtēt bijušajiem VDK štata darbiniekiem, kā arī VDK informatoriem likumos noteikto ierobežojumu nepieciešamību un pamatotību. Ministru kabinets attiecīgo dokumentu sagatavojis un iesniedzis Saeimai. Tajā izteikts viedoklis, ka apstrīdētās normas šobrīd atcelt nav iespējams (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 189. – 209. lpp.*).

18.8. Šādos apstākļos, ja konkrētie ierobežojumi vēl kādu laiku tiek saglabāti, Satversmes tiesa nesaskata būtisku nesamērīgumu starp labumu, ko sabiedrība gūst, kopumā saglabājot apstrīdētos ierobežojumus, un indivīda interesēm nodarīto kaitējumu. Vienlaikus Satversmes tiesa vērš Saeimas uzmanību uz to, ka nepieciešams pēc iespējas īsākā laikā izvērtēt šos ierobežojumus un, ja nav iespējams tos atcelt, paredzēt procedūru, saskaņā ar kuru varētu pieļaut izņēmumus personām, kas acīmredzami nevar apdraudēt demokrātiskās vērtības. Apstrīdētajās normās paredzētie ierobežojumi var tikt

attaisnoti tikai ar iepriekš minētajiem leģitīmajiem mērķiem. Nav pieļaujams, ka ierobežojumus diktē tikai politiskās konkurences apsvērumi.

19. Ierobežojumi, kuri noteikti Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punktā un Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 6. punktā un kuri, kā atzīmējusi Saeima, „vērsti ne tikai uz pagātņi, bet arī uz nākotņi”, kopumā ir samērīgi ar leģitīmo mērķi.

Satversmes tiesa ņem vērā, ka daudzas valstis ir noteikušas dažādus ierobežojumus, tostarp paredzot virkni amatu un funkciju, ko nevar savienot ar parlamenta vai pašvaldības deputāta statusu.

Piemēram, saskaņā ar Lietuvas Seima vēlēšanu likuma 2. panta otro daļu par parlamenta deputātu var kļūt tikai Lietuvas pilsonis, kam nav „lojalitātes saistību” ar citu valsti (*is not under allegiance to a foreign state*) (*sk.: Law on Elections to the Seimas, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.forma_e?*).

Beļģijā pašvaldības deputāta statuss nav savienojams citastarp arī ar policijas komisāra vai virsnieka, kā arī ar publisko drošības spēku biedra statusu (*sk.: Structure and operation of local and regional democracy. Belgium, <http://www.loreg.coe.int>*).

Vienlaikus Satversmes tiesa aicina Saeimu pārliecināties, vai pašvaldības domes (padomes) vēlēšanās nepieciešams noteikt ierobežojumus citu ES valstu pilsoņiem, kuri ir vai ir bijuši savas valsts drošības dienestā, ja ierobežojumi Latvijas pilsoņiem, kurš ir vai ir bijis savas valsts drošības dienestā, šādi ierobežojumi netiek noteikti. Satversmes tiesa aicina izvērtēt, vai Latvija kā ES dalībvalsts ir ievērojusi savas saistības, vai neveidojas atšķirīga attieksme no ES tiesību viedokļa. Direktīvas 6. pants pieļauj, ka dalībvalsts nosaka arī direktīvā neminētus ierobežojumus, taču tikai tādus pašus kā savas valsts pilsoņiem.

20. Pamatots ir Saeimas viedoklis, ka 1991. gada janvāris faktiski kļuva par robežpunktu, kad cilvēki Latvijā izdarīja savu izvēli par to, kurā „barikāžu pusē” nostāties. Vieni aizstāvēja Latvijas demokrātiju un neatkarību. Citi mēģināja to visādā veidā salauzt un panākt iepriekšējā režīma atgriešanos. **Personas, kuras tolaik cīnījās par Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, un personas, kuras aktīvi iestājās pret to, nevar uzskatīt par vienlīdz bīstamām valsts drošībai, teritoriālajai vienotībai un demokrātijai.**

20.1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. **Tikai tad, ja tiek konstatēts, ka pastāv objektīvs un saprātīgs pamats, vienlīdzības princips pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos** (*sk., piemēram, Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu*).

ECT ir secinājusi, ka Konvencijas 14. pantā paredzētās tiesības baudīt Konvencijā garantētās tiesības bez diskriminācijas tiek aizskartas, ja valsts bez objektīva un saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas līdzīgā (analogā) situācijā. Tomēr ECT uzskata, ka šis nav vienīgais aizliegtais diskriminācijas gadījums. Tiesības bez jebkādas diskriminācijas baudīt Konvencijā garantētās tiesības tiek aizskartas arī tad, ja valsts bez saprātīga un objektīva pamata neizturas atšķirīgi pret personām, kuras atrodas būtiski atšķirīgā situācijā (*sk. Thlimmenos v. Greece [GC], [2000] ECHR 162; Jane Smith v. the United Kingdom [GC], [2001] ECHR 45*).

Tādējādi pret personām, kuras Latvijas valstij kritiskajā laikā izdarījušas nepārprotamu izvēli par labu Latvijai kā neatkarīgai un demokrātiskai republikai, un sniegušas tai savu atbalstu, ir nepieciešama atšķirīga attieksme. Likumdevējs, nosakot vienlīdz smagus pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumus visiem bijušajiem VDK štata darbiniekiem un neparedzot iespēju atšķirīgi izturēties pret personām, kuras ar savu rīcību sekmējušas Latvijas kā

neatkarīgas un demokrātiskas republikas atjaunošanu, ir pieļāvis vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos. Šādai attieksmei nav saprātīga un objektīva pamata.

20.2. Satversmes tiesas kompetencē neietilpst tādu kritēriju un procedūras noteikšana, kas ļautu identificēt tos VDK štata darbiniekus, kuri izšķirošajos notikumos ar savu rīcību pierādījuši, ka aizstāv Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti. Šādus kritērijus un procedūru var izstrādāt tikai likumdevējs.

Satversmes tiesa piekrīt no Saeimas atbildes raksta izrietošajam viedoklim, ka šīs lietas ietvaros ir jāvērtē nevis konstitucionālās sūdzības iesniedzēja J. Bojāra nopelni valsts labā vai potenciālā „bīstamības pakāpe”, bet gan apstrīdētās tiesību normas. Tomēr jāņem vērā, ka, atšķirībā no abstraktās tiesību normu kontroles, konstitucionālā sūdzība nav tāds līdzeklis, kas kalpotu tikai tiesību sistēmas sakārtošanai. Tā visupirms ir līdzeklis, kas kalpo konkrētās konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai. Tāpēc Satversmes tiesai ir jāizvērtē apstrīdēto ierobežojumu proporcionalitāte individuāli attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju.

Satversmes tiesa nevar ignorēt apstākli, ka J. Bojārs ir devis būtisku ieguldījumu demokrātijas vērtību atjaunošanā Latvijā, balsojot par Latvijas PSR Augstākās padomes 4. maija deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” un 1991. gada 21. augusta konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Turklāt viņš piedalījās arī 1990. gada 4. maija Augstākās padomes deklarācijas „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos” sagatavošanā. Ar šo dokumentu Latvija pievienojās vairāk nekā 50 būtiskiem starptautiski tiesiskiem dokumentiem.

Satversmes tiesa ņem vērā, ka likuma „Par Triju Zvaigžņu ordeni” 2. pants savulaik noteica:

„(1) Triju Zvaigžņu ordeni piešķir par nopelniem Tēvijas labā.

(2) Nopelni Tēvijas labā, par kuriem Triju Zvaigžņu ordeni piešķir, var izpausties valsts, pašvaldību, sabiedriskajā, kultūras un saimnieciskajā darbā. Ar ordeni var apbalvot arī obligātā dienesta karavīrus un citu valstu pilsoņus. Par nopelnu uzskatāma ilgstoša, priekšzīmīga un panākumiem bagāta darbība, kā arī atsevišķi izcili darbi Latvijas neatkarības atjaunošanas periodā vai valsts tālākas nostiprināšanas un veidošanas laikā.”

Par ordeņa piešķiršanu lēma Ordeņa dome. Ordeņa domes sastāvā bija Valsts prezidents (Ordeņa domes priekšsēdētājs), Ministru prezidents un piecas Valsts prezidenta uzaicinātas personas. Satversmes tiesa uzskata, ka šāda institūcija bija kompetenta izlemt, vai konkrēta rīcība atzīstama par izcilu darbu Latvijas neatkarības atjaunošanas periodā.

Piešķirot J. Bojāram augsto valsts apbalvojumu, valsts ir atzinusi, ka robežšķirtnes notikumos viņš ar savu rīcību pierādījis savu iestāšanos par Latviju kā par neatkarīgu un demokrātisku republiku. Līdz ar to viņš atrodas atšķirīgos apstākļos nekā tās personas, kuras izšķirošajos notikumos darbojās pret Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, un likumdevēja pienākums bija izturēties pret viņu atšķirīgi.

Līdz ar to apstrīdētais ierobežojums attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju nav samērīgs un neatbilst Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam.

20.3. Lai arī pamatots ir Saeimas viedoklis, ka tiesai vai citai institūcijai esošajos apstākļos būtu grūti izvērtēt personas bīstamības pakāpi, nav pamatota Saeimas atziņa, ka vienīgais izvērtētājs jebkurā gadījumā drīkst būt tikai kāda valsts institūcija. Gadījumos, kad persona ar aktīvu darbību ir pierādījusi savu pozitīvo attieksmi pret Latvijas valsti, turklāt publiski atzinusi, ka savulaik bijusi VDK štata darbinieks, nepastāv bažas, ka šī persona būtiski apdraudēs Latvijas drošību, ja izvēli par tās piemērotību deputāta darbam izdarīs vēlētāji. Šādā gadījumā arī personas tiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis, piemēram, informatīva piezīme par personas darbu VDK, var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē kā apstrīdētās normas.

Latvijas pieredze Eiropas Parlamenta vēlēšanās rāda, ka vēlētāji nevairās uzticēt savu pārstāvību personām, kas atzinušas, ka ir sadarbojušās ar VDK. Tāpēc nevar uzskatīt, ka jebkuras šādas personas atrašanās Saeimā nebūtu pieņemama no ētikas viedokļa.

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt, ka Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. un 6. punkts un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 5. un 6. punkts atbilst Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam.

2. Atzīt, ka attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Juri Bojāru Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 5. punkts un Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma 9. panta pirmās daļas 6. punkts neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 1., 9., 91. un 101. pantam, kā arī Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. un 26. pantam un zaudē spēku ar sprieduma publicēšanas dienu.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Endziņš